

A Conceptual Model of Personal Integrity Based on the Quran and the Narrations of Infallibles: Deriving Educational Principles

Ebtisam Kooti¹ | Seyyed Jalal Hashemi²
Parvaneh Valavi³ | Masoud Safaei-Moghadam⁴

1. PhD Student, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University, Ahvaz, Iran.

e-kooti@stu.scu.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University, Ahvaz, Iran. (Corresponding Author).

sayyed57@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University, Ahvaz, Iran.

p.valavi@scu.ac.ir

4. Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

m_safaei@scu.ac.ir

Received: 2024/01/02; Accepted: 2024/06/15

Extended Abstract

Introduction and Objectives: Personal integrity refers to aligning our beliefs, values, and ideals with our actions and behaviors. In other words, personal integrity means consistency between words and actions. Numerous narrations address dual personality and hypocrisy, as outward appearance reflects inner reality, and language indicates the inner state. These narrations imply that an individual with a dual personality, possessing two contradictory characters, is a hypocrite, as a hypocrite also has two faces. The foundation of Islam is monotheism, which leads to the unity of personality. Unity of personality means the stability of human character, avoiding duplicity and hypocrisy. An individual should be consistent in his identity, never presenting different faces, appearances, and languages. Instead, unity and integrity should govern a person's existence, meaning they should have one face and character. Socially, the greatest problems and misfortunes are caused by such individuals, as they adapt to any group they associate with. These hypocritical individuals cause societal disruption and create dangerous and unstable conditions. However, societies with fewer duplicitous individuals and more people with unified and stable personalities enjoy higher levels of well-being. Therefore, personal unity is valuable, as it ensures that a person remains consistent in both appearance and inner beliefs

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

and behaviors, rather than harboring incorrect beliefs internally while displaying correct behavior outwardly, or constantly changing their approach to maximize illegitimate personal gains. This study presents a conceptual model of personal integrity based on the Quran and narrations of the Infallibles.

Method: The methodological approach in this study is the deductive method. This method follows the deductive or practical syllogism approach of Frankena and its reconstructed form. In the deductive approach, the main conclusion can be derived from the combination of premises. The principle has a normative nature and thus differs from the basis, which has a descriptive nature and encompasses “is” statements. Accordingly, an educational principle is a general rule that can be used as a comprehensive guideline in educational strategies and programs. According to the deduction of principles of personal integrity in education, a practical syllogism must be formed. Here, levels and subsets of personal integrity (i.e., *Qurb* (closeness) to Allah) are placed as a prescriptive matter in the first premise of the syllogism. The second premise of the syllogism will be descriptive (a descriptive and realistic statement). The conclusion of the syllogism will be educational principles in a prescriptive form; therefore, the content of the premises and consequently the practical deductions are derived from the text of the Quranic verses and narrations (Baqeri, 1389SH, pp. 123-126). The educational objectives focus on the spiritual elevation of personal integrity, considered in each syllogism, especially in the first premises.

Findings: The findings are presented in two sections: First, according to the Quranic verses and narrations, personal integrity is defined as follows: “Personal integrity means the existence of balance and harmony between speech and action. Such an individual not only does the right thing but also does it with the right intention and is recognized as honest, trustworthy, and steadfast, walking the path of receiving divine blessings, i.e., closeness to Allah.” The key points of this definition are:

1. The ultimate goal of personal integrity is to place them and society on the path of closeness to Allah;
2. Personal integrity means harmony between the outward and inward aspects;
3. Personal integrity depends on the consistency of inner aspects (beliefs, emotions and feelings, will and desires) and outer aspects (speech and actions);
4. An integrated individual's behavior remains unchanged in different situations and the individual is recognized as trustworthy and honest.

In the second section, the educational principles are discussed, including honesty, integrity, virtue, consistency in behavior, adherence to beliefs and values, commitment, harmony between appearance and inner self, and alignment of speech and action. A summary of the objectives and principles is presented in Table 1.

Table 1: Educational Objectives and Principles

Principle	Intermediate Objectives
Integrity	Belief and adherence to religious values, personal connection with Allah, performing individual and communal worship, self-purification and reform, mastery over negative traits, obedience to Divine commands, making a covenant with Allah, and striving to increase certainty and faith.
Virtue	
Consistency in Behavior	
Honesty	
Commitment	
Harmony between Appearance and Inner Self	
Alignment of Speech and Action	
Adherence to Beliefs and Values	

Research Institute of
Hawzah and University

Islamic Education

Journal homepage: <https://islamicedu.rihu.ac.ir/>

Original Article

Discussion and Conclusion: In Islamic sources, the human being's ultimate goal is to progress on the path of closeness to Allah. This path requires the establishment of personal integrity, which means the alignment and harmony between the inner and outer dimensions. According to the deduced educational principles, creating personal integrity enables the individual to recognize, and rectify his inconsistent actions and beliefs contradicting Divine standards, and move towards closeness to Allah.

As long as the inner aspects (beliefs, emotions and feelings, desires and will) and outer aspects (speech and actions) do not align, they cannot walk the path of truth. In Islamic sources, an integrated person is recognized as honest and straightforward, possessing a harmonious appearance and inner self, and capable of achieving integrity through his choices. Additionally, according to the Quran and narrations, an integrated individual must be faithful to commitments, and virtuous and consistent in behavior. Belief in the Afterlife and Allah makes a person realize that Allah is a witness over his actions and that it is necessary to utilize the tools of knowledge (reason) and also a reflection on the Quran to gain the right understanding, discern the right path, and strive for their growth and elevation.

Keywords: Deductive Analysis, Educational Principles, Integrity, Personal Integrity.

Cite this article: Ebtisam Kooti & Seyyed Jalal Hashemi & Parvaneh Valavi & Masoud Safaei-Moghadam. (2024), "A Conceptual Model of Personal Integrity Based on the Quran and the Narrations of Infallibles: Deriving Educational Principles", *Islamic Education*, 19(49), 53-68.

الگوی مفهومی یکپارچگی شخصی بر پایه قرآن و روایات معصومین: استنتاج اصول تربیتی

ابتسام کوتی^۱ | سیدجلال هاشمی^۲
پروانه ولوی^۳ | مسعود صفایی مقدم^۴

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

e-kooti@stu.scu.ac.ir

۲. استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول).

sayyed57@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

p.valavi@scu.ac.ir

۴. استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

m_safaei@scu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۶

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: یکپارچگی شخصی یعنی یکی بودن عقاید، ارزش‌ها و ایدآل‌های ما با اعمال و رفتارمان. به بیان ساده‌تر یکپارچگی شخصی یعنی یکی بودن حرف و عمل. در مورد دوگانگی شخصیت و نفاق روایات فراوانی وارد شده است؛ زیرا صورت نشانه باطن است و زبان نیز بر باطن دلالت می‌کند و منظور از این روایات این است که فردی که دارای شخصیت دوگانه، دو شخصیت متضاد است، منافق است. چون منافق هم دو چهره دارد. اساس اسلام توحید است و لذا به سوی وحدت شخصیت می‌رود. وحدت شخصیت به معنای ثبات شخصیت انسان و دورو و منافق نبودن او است. انسان در یک جمله باید همان باشد که هست نه اینکه هر لحظه و هر زمان خودش را در چهره‌ای و لباسی و زبانی نشان دهد، بلکه باید وحدت و یگانگی بر وجود انسان حاکم باشد، یعنی یک چهره و یک شخصیت داشته باشد. از نظر اجتماعی، بزرگترین مشکلات و بدبختی‌ها توسط این افراد ایجاد می‌شود. زیرا با هر گروهی که نشست و برخاست کنند، هم‌رنگ همان گروه می‌شوند. این گونه افراد منافق سبب می‌شوند که وضعیت جامعه به هم ریخته و وضعیت خطرناک و ناپایداری را ایجاد می‌کنند. اما جوامعی که افراد دورو در آن کمتر بوده و افراد دارای وحدت و ثبات شخصیت بیشتر باشند، از سلامت بالاتری برخوردارند. براین اساس، وحدت شخصیتی ارزشمند است که انسان هم در ظاهر و هم در باطن بر پندار و رفتار صحیح خود پایدار باشد، نه آنکه در باطنش پنداری نادرست داشته و در ظاهر از خودش رفتاری درست نشان دهد و یا آنکه بر حسب مصالح شخصی، همواره رنگ عوض کرده و رویکردهای متفاوتی را در پیش بگیرد تا بتواند هر چه بیشتر منافع نامشروع خود را تأمین نماید. این مطالعه با هدف ارائه الگوی مفهومی یکپارچگی شخصی بر پایه قرآن و روایات معصومین است. روش: رویکرد روش‌شناختی در این مطالعه، روش استنتاجی است. این روش، رویکرد استنتاجی یا قیاس عملی فرانکنا و صورت بازسازی شده آن است. در رویکرد استنتاجی، از ترکیب مقدمتین با هم می‌توان به استنتاج اصلی دست یافت. اصل ماهیت بایدی و هنجارمند داشته و به همین رو با مبنا که دارای ماهیتی توصیفی و دربردارنده هست‌هاست، تفاوت دارد. براین اساس، اصل تربیتی عبارت است از: قاعده عامه‌ای که به عنوان یک دستورالعمل کلی قابلیت استفاده و به کارگیری در تدابیر و برنامه‌های تربیتی را به عنوان نقشه و راهنمای عمل دارد. براساس استنتاج اصول یکپارچگی شخصی در حوزه تعلیم و تربیت، باید قیاس عملی شکل داد. در اینجا سطوح و زیر مجموعه‌هایی از یکپارچگی شخصی (یعنی قرب الی‌الله)،

نوع مقاله: پژوهشی

در مقدمه نخست قیاس به منزله امری تجویزی قرار می‌گیرد. مقدمه دوم قیاس، به منزله امری توصیفی خواهد بود (گزاره توصیفی و واقع‌نگر). نتیجه قیاس، اصول تربیت و به شکل تجویزی می‌باشند؛ بنابراین از متن آیات و روایات است که محتوای مقدمات قیاس و به تبع آنها استنتاج‌های عملی تدوین می‌شود (باقری، ۱۳۸۹، ص ۱۲۶-۱۲۳). در اهداف تربیتی آنچه مورد نظر بوده است شأن تعالی‌یابی معنوی یکپارچگی شخصی است که وجهی از آن در هر قیاس، به ویژه در مقدمه‌های نخست، مورد توجه قرار گرفته است.

نتایج: یافته‌ها در دو بخش ارائه شده‌اند: اول اینکه مطابق با آیات و روایات، یکپارچگی شخصی در انسان به این صورت تعریف می‌شود: «یکپارچگی شخصی به معنای وجود توازن و هماهنگی بین گفتار و عمل است و این چنین فردی نه تنها کار درست را انجام می‌دهد بلکه کار را با نیت درست انجام می‌دهد و به عنوان فردی صادق، قابل اعتماد و ثابت قدم شناخته می‌شود و در مسیر دریافت نعمت‌های الهی یعنی قرب‌الی‌الله قدم می‌گذارد». محورها و نکات مهم این تعریف عبارت‌اند از:

۱. هدف غایی یکپارچگی شخصی در فرد، برای قرار گرفتن او و جامعه در مسیر قرب‌الی‌الله است؛
 ۲. یکپارچگی شخصی به معنای هماهنگی بین ظاهر و باطن فرد است؛
 ۳. یکپارچگی شخصی در گرو سازگاری ساحات درونی (عقاید و باورها، عواطف و احساسات و هیجانات، اراده و خواسته‌ها) و بیرونی (گفتار و کردار) است؛
 ۴. رفتار یک فرد یکپارچه در موقعیت‌های مختلف تغییرناپذیر است و به عنوان یک فرد قابل اعتماد و دارای صداقت شناخته می‌شود.
- در بخش دوم اصول تربیتی مورد بحث قرار گرفته‌اند، این اصول شامل یک‌رو بودن، صداقت، فضیلت‌مندی، ثبات در رفتار، پابندی به باورها و ارزش‌ها، تعهد، هماهنگی ظاهر و باطن، همسویی گفتار و عمل. خلاصه‌ای از اهداف و اصول در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: اهداف و اصول تربیتی

اهداف واسطی	اصل
اعتقاد و پابندی به ارزش‌های دینی، در ارتباط شخصی با خدا بودن، انجام عبادات فردی و اجتماعی، تهذیب و اصلاح نفس، مسلط بر خصوصیات منفی، مطیع فرامین الهی، عهد بستن با خدا، تلاش برای افزایش یقین و ایمان.	یک‌رو بودن
	فضیلت‌مندی
	ثبات در رفتار
	صداقت
	تعهد
	هماهنگی ظاهر و باطن
	همسویی گفتار و عمل
	پابندی به باورها و ارزش‌ها

بحث و نتیجه‌گیری: در منابع اسلامی، هدف غایی انسان آن است که بتواند در مسیر تقرب به خداوند گام بردارد. مسیر تقرب‌الهی، نیازمند ایجاد یکپارچگی شخصی یعنی سازگاری و هماهنگی میان ساحات درونی و بیرونی انسان است. طبق اصول تربیتی استنتاج شده، ایجاد یکپارچگی شخصی در انسان سبب می‌شود او اعمال و باورهای ناسازگار خود را که با معیارهای الهی مغایر هستند تشخیص داده و با سعی و تلاش خود در مسیر قرب به خداوند حرکت کند. تا زمانی که ساحات درونی (عقاید و باورها، عواطف و احساسات و هیجانات، خواسته‌ها و اراده) و بیرونی (گفتار و کردار) انسان با هم مطابقت و سازگاری نداشته باشند نمی‌تواند در مسیر حق گام بردارد. انسان یکپارچه در منابع اسلامی به عنوان موجودی صادق و یک‌رو شناخته شده است و دارای ظاهر و باطنی هماهنگ است که قادر است با انتخاب خود یکپارچگی را در خود رقم بزند. همچنین مطابق قرآن و روایات، انسان یکپارچه باید به عهد و پیمان خود وفادار باشد، فضیلت‌مند باشد و در رفتار خود ثبات داشته باشد. انسان با اعتقاد به معاد و خداوند در می‌یابد که خدا شاهد و ناظر اعمال اوست و ضرورت دارد که با به کارگیری ابزارهای کسب معرفت (عقل) و همچنین تعقل در قرآن شناخت لازم را به دست آورده و بتواند راه درست را تشخیص دهد و در جهت رشد و تعالی خویش بکوشد.

کلیدواژه‌ها: تحلیلی استنتاجی، اصول تربیتی، یکپارچگی، یکپارچگی شخصی.

استناد: ایتسام کوتی؛ سیدجلال هاشمی؛ پروانه ولوی و مسعود صفایی مقدم (۱۴۰۳)، «الگوی مفهومی یکپارچگی شخصی بر پایه قرآن و روایات معصومین: استنتاج اصول تربیتی»، *مجله تربیت اسلامی*، ۱۹(۴۹)، ص ۵۳-۶۸.

مقدمه

ظاهر و باطن انسان یکپارچه، موافق و سازگارند و او دارای وحدت شخصیت یا یکپارچگی شخصی^۱ است؛ بدین معنی که ظاهر و باطن او و مجموعه ساحت‌های مختلف او با هم سازگاری دارند. منظور از ظاهر، همه امور قابل مشاهده است که از انسان سر می‌زند و مظهر آنها جسم (بدن) است و باطن، شامل اموری است که قابل مشاهده نیست، همچون نیت و فکر (باقری، ۱۳۹۶، ص ۹۰)، ارزش‌ها، باورها، اهداف و آمال انسان. آدمی یک کل واحد می‌باشد و ظاهر و باطن مکمل یکدیگر و دارای تأثیر و تأثر متقابلند.

تأثیر ظاهر بر باطن نشان‌دهنده این است که هر گاه نقشی بر ظاهر انسان نمایان شود رنگ و بوی خود را در باطن می‌تابد؛ اگرچه این نقش، با تصنع همراه باشد، نقش زنی ظاهر بر باطن، اختصاص به ظواهر پسندیده ندارد، هرگاه رفتار یا گفتاری مذموم بر بدن نمایان شود، آواز درونی برانگیخته می‌شود. رفتارها و اعمال (ظاهر) نیت‌ها و افکار (باطن) در تأثیر و تأثر (پیوسته و مداوم) خود، حاصلی به بار می‌آورند که به تدریج در اعماق درون نشست می‌کند و رفته‌رفته با رسوب بیشتر، سخت و دیرپا می‌شود و بدین‌گونه، در ضمیر انسان، لایه‌ای زیرین پدیدار می‌شود که قرآن آن را «شاکله»، علمای اخلاق «ملکه» و روانشناسان آن را «منش» یا «شخصیت» می‌نامند (همان، ص ۹۲-۱۲۳). یک نام دیگر این حاصل و پیامد، یکپارچگی وجودی انسان است. وقتی ساحت‌های وجودی با هم ارتباط داشته باشند، شخص را یکپارچه می‌سازد و انسان‌های یکپارچه، انسان‌های سالمی هستند. مهمترین علامت سلامت روانی، یکپارچگی^۲ انسان است. بیشترین ضرر و ضربه نداشتن یکپارچگی و فقدان سلامت روانی انسان به خود شخص و پس از آن در صورت تعامل و ارتباط با سایرین، به دیگران هم وارد می‌شود (ملکیان، ۱۴۰۰، ص ۲۴۶). پدیداری و پایداری شخصیت مطلوب در فرآیند تربیت، نیازمند فراهم آوردن تأثیر و تأثر مداوم و متقابل ظاهر و باطن انسان است (علی‌پور، اسمعیلی، میرزائی سرای و شیرینی، ۱۳۹۸، ص ۴۷۸). یک خصلت مهم اجتماعی انسان یکپارچه، سازگاری و موافقت بین گفتار و عمل اوست که دو جنبه مشهود از بعد ظاهر انسان را تشکیل می‌دهند. سازگاری و هماهنگی بین گفتار و اعمال انسان عنصری حیاتی برای تعریف یکپارچگی شخصی است. از منظر دینی، ناهماهنگی بین گفتار و عمل فرد را نفاق^۳ یا دورویی^۴ می‌نامند (سوریادی، فائلا نسا و تاتی سومیاتی،^۵ ۲۰۱۶، ص ۹). در واقع نفاق نقطه مقابل یکپارچگی شخصی است.

به زعم ملکیان منش و شخصیت^۶ هر انسانی از پنج ساحت تشکیل شده است: که سه ساحت آن را «ساحت‌های درونی» و دو ساحت دیگر را «ساحت‌های بیرونی» نامیده است. سه ساحت درونی عبارتند از: الف) ساحت عقاید و باورها: شک‌ها، ظن‌ها، یقین‌ها، برآوردها، تخمین‌ها، حدس‌ها، استدلال‌ها؛ ب) ساحت عواطف، احساسات و هیجانات: دشمنی‌ها، دوستی‌ها، تشویق، دغدغه‌ها، آرامش، دل‌نگرانی‌ها، نفرت‌ها، عشق‌ها، ناامیدی‌ها، امیدها، شادکامی‌ها و اندوه‌ها و خلاصه هر چیز با لذت و الم، یعنی آرامش از سوئی و درد و رنج از سوی دیگر یعنی جنبه‌های عاطفی احساسی و هیجانی انسان؛ و ج) ساحت اراده و خواست‌ها: آرمان‌ها، اهداف، مقاصد انگیزه‌ها و مطلوب‌های انسان. و ساحت‌های بیرونی نیز عبارتند از: ساحت گفتار و ساحت کردار. که این پنج ساحت باعث می‌شوند انسان در زندگی چه بکند، چه نکند، چه بگوید، چه نگوید و بالاخره شکل زندگی فرد را این پنج ساحت تعیین می‌کنند. به تعبیر ساده‌تر هر نوع بهبود زندگی یا بدبود زندگی که برای انسان پیش می‌آید ناشی از این پنج ساحت است (ملکیان، ۱۴۰۰، ص ۱۵). اعلمی (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان «مفاهیم شخصیت از دیدگاه اسلام» نتیجه گرفت که از آنجایی که شخصیت انسان یک مجموعه و کل منسجم و تجزیه‌ناپذیر است، سلامت روان‌شناختی کامل او هنگامی تحقق می‌یابد که وحدت و انسجام این نظام حفظ شود و همه اجزای آن، یعنی ابعاد هیجانی، عاطفی، زیستی، رفتاری، شناختی، اجتماعی و معنوی آن با یکدیگر هماهنگ عمل کنند. در رویکرد دینی، این وحدت و انسجام با آگاهی و جهت‌گیری به سمت منشاء وحدت و یکپارچگی، یعنی ایمان به خداوند متعال تحقق می‌یابد. همچنین حسینی؛ عاصی مذنب؛ فلاح و فیروزی (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «شخصیت انسان و یکپارچگی آن برمدار توحید یافتگی مبتنی بر معارف قرآنی و روایی» دریافتند که قرآن کریم انسان را دارای دو بعد معنوی و مادی یا روح و جسم می‌داند که با برقراری تعادل و هماهنگی میان جسم و روح، ماهیت انسان

1. Personal Integrity

2. Integration

3. Nifaq

4. Hyprocracy

5. Suryadi, Faela Nisa & Tati Sumiati

۶. نمودهای بیرونی هرکسی در روان‌شناسی شخصیت (personality) و بود هر کس را منش (character) می‌گویند.

به طور حقیقی و کامل منطبق می‌شود. در این راستا شخصی که خداوند را محور زندگی خود قرار دهد و شخصیت توحید یافته داشته باشد، زودتر به تعادل جسم و روح و یکپارچگی می‌رسد.

در این پژوهش منظور از یکپارچگی شخصی در انسان این است که پنج ساحت وجود آدمی بر هم انطباق داشته باشند که با نظام معیار اسلامی مطابقت داشته و استناد آشکار و تلویحی آنها بر قرآن و روایات معصومین (علیهم‌السلام) مشخص و توجیه‌پذیر باشد. در این زمینه ملکیان معتقد است وقتی این پنج ساحت بر یکدیگر کاملاً انطباق داشته باشند می‌گوییم شخص یکپارچه^۱ است یعنی صداقت دارد. اما اگر ساحت کردار با ساحت گفتار انطباق نداشته باشد، بی‌صداقتی است، بزرگترین آسیب و آزار این بی‌صداقتی متوجه خود شخص می‌شود چون شخص دست‌خوش چیزی می‌شود که به آن می‌گوییم اسکیزوفرنی، انشقاق شخصیت، انشعاب شخصیت، شکاف در شخصیت. چون شخصیت پنج تکه دارد حالا دیگر هر تکه‌اش یک سازی می‌زند انگار در واقع تکه تکه شده است حضرت مسیح در این باره فرموده: وای به حال کسانی که در درون خانه خانه شده‌اند! (ملکیان، ۱۴۰۰، ص ۲۴۵).

در پژوهش حاضر دارا بودن فضیلت یکپارچگی شخصی، نتیجه انطباق پنج ساحت وجود انسان است و تکوین و تحقق انسان یکپارچه (داشتن انسجام و وحدت شخصیت) پیامد عاملیت آدمی در تنظیم ساحات درونی و بیرونی می‌باشد و داشتن این فضیلت نتیجه تلاش‌های اعمدانه و اختیاری مداوم اوست. مطابق منطق رویکرد اسلامی عمل، عاملیت و کنشگری انسان در کلیه ساحت‌های درونی و بیرونی او جریان دارد. بدین معنی که انسان، باورها و عقاید، احساسات و عواطف و هیجانات، خواسته‌ها، سخنان و اعمالی را که اتخاذ می‌کند همه از مصادیق عمل اویند و عمل دارای مبادی سه گانه است شامل مبادی شناختی، گرایشی و ارادی (باقری، ۱۳۹۶، ص ۲۵۹-۲۸۳).

از آنجا که محور و اساس نظام تعلیم و تربیت، انسان است و در جریان تربیت، به دنبال ایجاد شخصیتی سالم و یکپارچه در فرد هستیم یعنی هماهنگی و توافق بین ظاهر و باطن فرد؛ بنابراین معلمان و مربیان در مراکز آموزشی و تربیتی باید با در نظر گرفتن تأثیر مداوم ظاهر و باطن بر یکدیگر و شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان در پی آن، به حسن عمل خود توجه کنند نه کثرت آن. و با توجه به اینکه افراد عضوی از جامعه هستند بنابراین هر دولتی که درصدد ایجاد یک جامعه سالم است باید بر سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش و تربیت انسان سالم تمرکز کند و بر پرورش یکپارچگی شخصی در افراد تأکید کند. اولین دلیل انجام این پژوهش، وجود خلأهای پژوهشی در این زمینه است. همچنین فراهم‌سازی و آماده‌سازی مقدمات استنتاج از دیگر دلایلی است که ضرورت انجام این پژوهش را برای محقق روشن می‌سازد. نتایج حاصل از این مطالعه می‌تواند جهت طراحی استراتژی‌ها و برنامه‌های تربیتی مرتبط با خودتربیتی و همچنین برای بهبود کیفیت زندگی نوع انسان مفید واقع شود. لذا در این پژوهش تلاش می‌شود تا با بهره‌گیری از رویکرد استنتاجی الگوی مفهومی یکپارچگی شخصی با تأکید بر استنتاج اصول برای نیل به قرب الهی به عنوان هدف غایی در تعلیم و تربیت اسلامی صورت‌بندی و تدوین شود.

مبانی نظری

در پژوهش حاضر به صورت تلفیقی از چارچوب‌های نظری زیر استفاده خواهد شد.

انطباق پنج ساحت درونی و بیرونی وجود انسان: به عقیده مصطفی ملکیان، شخصیت انسان از پنج ساحت تشکیل شده است که سه ساحت درونی هستند (عقاید و باورها، عواطف و احساسات و هیجانات، خواسته‌ها) و دو ساحت بیرونی (گفتار و کردار). این ساحت پنج‌گانه با یکدیگر تعامل متقابل دارند یعنی گفتار ما در ما باور ایجاد می‌کند و باورهایمان روی گفتارمان تأثیر می‌گذارند. این سخن نه تنها در مورد گفتار و باور بلکه در مورد احساسات و عواطف و هیجانات، خواسته‌ها و کردار صادق است. و هنگامی که این ساحت با یکدیگر انطباق کامل داشته باشند می‌توان گفت که فرد دارای شخصیت یکپارچه است (ملکیان، ۱۴۰۰، ص ۲۴۵ و ۲۴۶).

رویکرد عاملیت: براساس نظریه اسلامی عمل، وجود آدمی، عرصه نیروهای مختلف و عوامل تأثیرگذار درونی و بیرونی است و در این ساحات درونی و بیرونی، عاملیت انسان جریان دارد به این معنی که باورها و عقاید، احساسات و عواطف و هیجانات، خواسته‌ها، سخنان و اعمال انسان، همگی نمونه و مصادیقی از عمل او هستند. و عمل بر مبنای سه مبدأ گرایشی معرفتی و ارادی تحقق می‌یابد. بر این اساس می‌توان گفت که هر رفتاری که مشهود یا نامشهود بر این سه مبنا مبتنی باشد، آن رفتار عمل محسوب می‌شود (باقری و خسروی، ۱۳۸۷، ص ۸۴). دستیابی به وحدت شخصیت حاصل اعمال ارادی انسان است.

یکپارچگی فکری و یکپارچگی اخلاقی زگزیسکی. فضیلت یکپارچگی: زگزیسکی معتقد است که یکپارچگی اخلاقی و یکپارچگی فکری در تعامل با یکدیگر هستند و پیوند و تعامل میان این فضیلت‌ها انکارناپذیر است. یکپارچگی فضیلتی است که با وحدت نفس و داوری کلی آن مرتبط است. یکپارچگی اخلاقی نوعی ارزیابی مثبت از مجموع ویژگی‌های اخلاقی و کامیابی در نیل به اهداف اخلاقی است. یکپارچگی فکری نیز ارزیابی مثبت از مجموع فضیلت‌های فکری و نتایج حاصل از آنهاست. وقتی این ارزیابی مثبت از سر وجدان باشد، شخص دارای یکپارچگی است. بنابراین صداقت با خود و رجوع به خود، لازمه یکپارچگی است که هم به فضیلت اخلاقی نیاز دارد و هم وابسته به فضیلت‌های فکری است در غیر این صورت، شخص قادر نخواهد بود ارزیابی کلی و درستی از خود داشته باشد یا حتی ممکن است گرفتار تزویر شود که نوعی خود فریبی است. چنین فردی نمی‌تواند شناخت خوبی از خود داشته باشد زیرا در ارزیابی اخلاقی خود شکست خورده است (خداپرست، ۱۳۹۷، ص ۱۹۴-۱۹۷).

پیشینه پژوهش

درباره موضوع یکپارچگی پژوهش‌های مختلفی انجام شده است اما پژوهشی که اختصاصاً در رابطه با موضوع یکپارچگی شخصی در انسان باشد یافت نشده است. بشیری (۱۳۹۶) در پژوهش خود نتیجه گرفت که در پرتو ایمان، سازمان روانی فرد مؤمن از نوعی غنای معرفتی برخوردار می‌شود و قدرت بینش او افزایش می‌یابد، به گونه‌ای که تعاملات بین فردی او با دیگران اصلاح می‌شود. همچنین بُعد گرایشی فرد مؤمن، در مسیر شرع و عقل، جهت‌دهی می‌شود و در پی آن، رفتارهای وی نیز، که متأثر از بینش‌ها و گرایش‌های او است، اصلاح می‌شود و بدین طریق نوعی انسجام و یکپارچگی در ابعاد شخصیت فرد مؤمن به وجود می‌آید. علی‌پور و اسمعیلی زمان‌آباد (۱۳۹۷) در پژوهش خود بیان کردند که تصورات درونی و وضعیت ظاهر دایماً با یکدیگر در حال تأثیر متقابل هستند و مجموعاً روحيات ما را به وجود می‌آورند. روحيات ما نیز موجب رفتارهای ما هستند. سوریادی، فانالایسا و تاتی سومیاتی (۲۰۱۶) در پژوهش خود نشان دادند که یکپارچگی به سادگی به عنوان همسویی بین گفتار و اعمال فرد تعریف می‌شود. که با صداقت، صمیمیت و ثبات مشخص می‌شود. یافته‌های این مطالعه همچنین نشان می‌دهد که ۹ صفت یا ویژگی برای یکپارچگی شخصی وجود دارد. آنها صداقت، وفای به عهد، وفاداری، مسئولیت‌پذیری، پشتکار، مهربانی و مراقبت، احترام، انصاف و شهروندی هستند. آرچر^۱ (۲۰۱۷) در پژوهش خود نتیجه گرفت که یک خود یکپارچه ارزشمند است زیرا باعث می‌شود افراد بیشتر در راستای قضاوت‌های اخلاقی خود عمل کنند.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، سعی می‌شود با استفاده از رویکرد استنتاجی یا قیاس عملی فرانکنا و صورت بازسازی شده آن (باقری، ۱۳۸۹، ص ۱۲۳)، اهداف و اصول تربیتی یکپارچگی شخصی در انسان استنتاج و ارائه شود؛ در رویکرد استنتاجی، از ترکیب مقدمتین با هم می‌توان به استنتاج اصلی دست یافت. اصل ماهیت‌بایدی و هنجارمند داشته و به همین‌رو با مبنای که دارای ماهیتی توصیفی و دربردارنده هست‌هاست، تفاوت دارد. براین اساس، اصل تربیتی عبارت است از: قاعده عامه‌ای که به عنوان یک دستورالعمل کلی قابلیت استفاده و به‌کارگیری در تدابیر و برنامه‌های تربیتی را به عنوان نقشه و راهنمای عمل دارد. تربیت به منزله فرآیندی است که در عمل بروز می‌یابد و دارای نتایج کاربردی است. از این جهت، هرگونه تلاش نظری در چارچوب مفهومی باید ناظر به فواید عملی باشد. اصل تربیتی، به عنوان آخرین مرحله نظر و سرآغاز نخستین مرحله عمل تربیتی، مهم‌ترین نقشی است که ضرورت وجود اصول را در نظام تربیتی تبیین می‌کند (باقری، ۱۳۹۶، ص ۱۴۲). براساس استنتاج اصول یکپارچگی شخصی در حوزه تعلیم و تربیت، باید قیاس عملی شکل داد. در اینجا سطوح و زیر مجموعه‌هایی از یکپارچگی شخصی (یعنی قرب‌الی‌الله)، در مقدمه نخست قیاس به منزله امری تجویزی قرار می‌گیرد. مقدمه دوم قیاس، به منزله امری توصیفی خواهد بود (گزاره توصیفی و واقع‌نگر). نتیجه قیاس، اصول تربیت و به شکل تجویزی می‌باشند؛ بنابراین از متن آیات و روایات است که محتوای مقدمات قیاس و به تبع آنها استنتاج‌های عملی تدوین می‌شود (باقری، ۱۳۸۹، ص ۱۲۳-۱۲۶). در اهداف تربیتی آنچه موردنظر بوده است شأن‌تعالی‌یابی معنوی یکپارچگی شخصی است که وجهی از آن در هر قیاس، به ویژه در مقدمه‌های نخست، مورد توجه قرار گرفته است.

به علت تفاوت میان روش‌های فلسفی و سایر روش‌های پژوهش، از شیوه‌های اعتبارسنجی برای روش‌های فلسفی استفاده نمی‌شود. با این حال در پژوهش حاضر، مقدماتی که در گزاره‌ها ذکر شده‌اند حد واسط میان یکپارچگی شخصی و قرب‌الی‌الله (هدف غایی) می‌باشند و برگرفته از آیات و روایات و مطابق با فهم مراد آن‌ها می‌باشند و همین مطابقت گزاره‌ها با قرآن و روایات برای اعتباربخشی به آنها می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. معیار اعتبار برای گزاره واقع‌نگر و توصیفی نیز مطابقت این گزاره‌ها با فضای کلی قرآن است. همچنین عقل سلیم محتوای این گزاره‌ها را بدیهی و مسلم فرض می‌کند. در رابطه با اعتبار نتیجه نیز می‌توان به استنتاج نتایج از مقدمات اشاره نمود و اینکه نتیجه با مقدمات خود هم‌رنگ و هم‌صبغه است. عامل اعتباربخش دیگر اینکه نویسندگان مقاله حاضر استادان تربیت اسلامی و آشنا با روش‌های پژوهش فلسفی هستند و همه استنتاج‌ها را ملاحظه نموده و تأیید کرده‌اند.

جامعه مورد تحلیل در این پژوهش، منابع اصیل اسلامی یعنی قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم‌السلام) می‌باشند که پس از متن خوانی از بخش‌هایی که به موضوع یکپارچگی شخصی اشاره داشتند به صورت هدفمند فیش‌برداری و اطلاعات موردنظر گردآوری شد.

سؤالات پژوهش

- ۱- مطابق قرآن و روایات معصومین (علیهم‌السلام) مفهوم یکپارچگی شخصی در انسان چیست؟
- ۲- اصول تربیتی یکپارچگی شخصی در انسان بر پایه قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم‌السلام) کدامند؟ (تدوین الگوی مفهومی یکپارچگی شخصی با تأکید بر استنتاج اصول تربیتی)

یافته‌های پژوهش

گزاره‌های مفهوم یکپارچگی شخصی در انسان

در پژوهش حاضر مطابق با آیات و روایات، یکپارچگی شخصی در انسان به این صورت تعریف می‌شود: «یکپارچگی شخصی به معنای وجود توازن و هماهنگی بین گفتار و عمل است و این چنین فردی نه تنها کار درست را انجام می‌دهد بلکه کار را با نیت درست انجام می‌دهد و به عنوان فردی صادق، قابل اعتماد و ثابت‌قدم شناخته می‌شود و در مسیر دریافت نعمت‌های الهی یعنی قرب‌الی‌الله قدم می‌گذارد».

محورها و نکات مهم این تعریف عبارت‌اند از:

۱. هدف غایی یکپارچگی شخصی در فرد، برای قرار گرفتن او و جامعه در مسیر قرب‌الی‌الله است؛
۲. یکپارچگی شخصی به معنای هماهنگی بین ظاهر و باطن فرد است؛
۳. یکپارچگی شخصی در گرو سازگاری ساحات درونی (عقاید و باورها، عواطف و احساسات و هیجانات، اراده و خواسته‌ها) و بیرونی (گفتار و کردار) است؛
۴. رفتار یک فرد یکپارچه در موقعیت‌های مختلف تغییرناپذیر است و به عنوان یک فرد قابل اعتماد و دارای صداقت شناخته می‌شود.

گزاره‌های تربیتی یکپارچگی شخصی در انسان

اصل غایی: قرب‌الی‌الله

«وَاللّٰی نُمُوْدُ اَآخٰهُمۡ صٰلِحًا قَالِ یٰۤاَقُوْمِ اعْبُدُوْا اللّٰهَ مَا لَکُمْ مِّنۡ اِلٰهٍ غَیْرُهٗ هُوَ اَنْشَاَکُمْ مِّنۡ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَکُمْ فِیْهَا فَاسْتَغْفِرُوْهُ ثُمَّ تُوْبُوْا اِلَیْهِ اِنَّ رَبِّیۡ قَرِیْبٌ مُّجِیْبٌ» (و بسوی قوم «ثمود»، برادرشان «صالح» را (فرستادیم)؛ گفت: ای قوم من خدا را پرستش کنید، که معبودی جز او برای شما نیست، اوست که شما را از زمین آفرید، و آبادی آن را به شما واگذاشت از او آمرزش بطلبید، سپس به سوی او بازگردید، که پروردگرم (به بندگان خود) نزدیک، و اجابت‌کننده (خواسته‌های آنها) است) (هود، ۶۱). بهترین راه رسیدن به خدا همان راهی است که خداوند خود در آیات نورانی قرآن بیان کرده است. ابتدا باید معرفت و شناخت خود را نسبت به پروردگار افزایش داد و سپس در مسیری (ایمان، عبادت، شناخت اهل‌بیت) که او تعیین کرده است گام نهاد.

جدول ۱: استنتاج هدف غایی یکپارچگی شخصی: قرب الی الله

هدف تربیتی	مطابق دیدگاه اسلامی شایسته و بایسته است که انسان نسبت به رابطه‌اش با خدا معرفت و شناخت پیدا کند و با سعی و تلاش با او پیوند معنوی برقرار کند
گزاره واقع‌نگر مبنایی	سعی و تلاش در جهت پیوند معنوی با خدا در گرو اتخاذ وسیله‌هایی از جمله ایمان، عبادت و شناخت اهل بیت است
گزاره هنجاری	انسان باید با ایمان به خدا، عبادت خالصانه و شناخت اهل بیت به خدا نزدیکتر شود

تبیین اصل: قرب به خداوند، براساس آموزه‌های اسلامی به عنوان هدف غایی انسان معرفی شده است. مراد از قرب، نزدیکی مکانی و زمانی نیست. معیار تقرب، داشتن اخلاص در عبادت است.^۱ نقطه اوج قرب به خدا مقامی است که انسان به ذات اقدس الهی رهنمون می‌شود. در جوار رحمت الهی استقرار می‌یابد، چشم و زبان او می‌شود و به اذن خدا کارهای خدایی می‌کند. مراد این است که انسان در اثر حرکت انتخابی و اختیاری و با اعمال نیک و دوری از پلیدی و زشتی به مقامی برسد که مورد عنایت خاص الهی قرار گیرد به گونه‌ای که همه درخواست‌هایش به اجابت برسد یعنی به آنجایی برسد که: «اگر مرا بخواند، پاسخ می‌دهم و اگر از من بخواهد، به او می‌بخشم»^۲ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۷-۳۵۲). اگر انسان بخواهد به خدا نزدیک شود باید به وسیله طاعات و اعمال شایسته، قرب الهی را تحصیل نماید و تمام عباداتی را که انجام می‌دهد باید با نیت تقرب به سوی او باشد. گام گذاردن در میدان قرب الهی با اسلام شروع می‌شود و بنده با سیر در مراتب ایمان، تقوا و اخلاص، منزل به منزل مراحل قرب الهی را می‌پیماید. و برای اینکه از درجات بالاتر قرب بهره‌مند شود باید عمل صالح انجام دهد وگرنه صرف ایمان بدون عمل نیک و خالص موجب سعادت و قرب نمی‌شود. بنده‌ای که به این مقام برسد به کمال خود رسیده است. تقرب به خدا جز با عبادت خالصانه ممکن نخواهد بود. از این رو خداوند ابزار طی این مسیر را در اختیار انسان قرار داده است. خداوند با قرار دادن عقل در انسان و فرستادن راهنما که از تمام نیازهای واقعی انسان آگاه است و تمام موانع راه را می‌شناسد، حجت را بر مردم تمام کرد.

هدف‌های واسطی

اهداف واسطی در طریق وصول به هدف غایی قرار دارند (رشیدی، کشاورز، بهشتی و صالحی، ۱۳۹۶، ص ۲۰). در این پژوهش، اهداف واسطی عبارت‌اند از: اعتقاد و پایبندی به ارزش‌های دینی، در ارتباط شخصی با خدا بودن، انجام عبادات فردی و اجتماعی، تهذیب و اصلاح نفس، مسلط بر خصوصیات منفی، مطیع فرامین الهی، عهد بستن با خدا، تلاش برای افزایش یقین و ایمان.

اصل اول: یک‌رو بودن

«ما أَقْبَحَ بِالْإِنْسَانِ أَنْ يَكُونَ ذَا وَجْهَيْنِ؛ چقدر قبیح است که انسان دارای دو چهره متضاد و متفاوت باشد». (تمیمی‌الآمدی، ۱۴۱۰، ص ۲۱۱-۶۹۶). «بَيْسَ الْعَبْدِ عَبْدٌ هُمْزَةٌ لَمْزَةٌ، يُقْبَلُ بِوَجْهِ وَ يُدْبِرُ بِآخَرٍ؛ آدم دورو پست و نکوهیده است در حضور یک چهره دارد و در غیاب چهره‌ای دیگر» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۲-۲۰۳).

جدول ۲: استنتاج اصل اول یکپارچگی شخصی

هدف تربیتی	مطابق دیدگاه اسلامی شایسته و بایسته است انسان برای ایجاد یکپارچگی شخصی در خود، یک‌رو باشد
گزاره واقع‌نگر مبنایی	یک‌رو بودن انسان در گرو آن است که ظاهر و باطنش یکی باشد و آنچه را باور دارد بر زبان جاری کند
گزاره هنجاری	انسان برای ایجاد یکپارچگی شخصی در خود باید از دورویی و نفاق پرهیز کند و ظاهر و باطنش هماهنگ باشد و آنچه را باور دارد بر زبان جاری کند

تبیین اصل: یک‌رو بودن به معنای انطباق ساحت‌های وجودی بر یکدیگر است یعنی گفتار و کردار فرد باهم سازگاری دارند. به عبارت دیگر در گفتار و کردار فرد تناقض دیده نمی‌شود و فردی بی‌ریا و مخلص است. در واقع این افراد ادعاهایشان با رفتار و اعمالشان در تضاد

۱. فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ (غافر، ۱۴).
 ۲. إِنَّ دَعْوَانِي أَعْطَيْتُهُ وَإِنْ سَأَلْتَنِي أُعْطَيْتُهُ

نیست و وقتی چیزی می‌گویند در عمل برخلاف آن رفتار نمی‌کنند. یک‌رو بودن از ویژگی‌هایی است که اگر در انسان باشد نه تنها رفتار فرد قابل پیش‌بینی خواهد بود بلکه چنین فردی از دید دیگران قابل اعتماد و اطمینان است. دورویی نقطه مقابل یک‌رویی است که در روایات به آن اشاره شده است. امام علی علیه السلام در این باره فرمود: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ تُحَسِّنَ فِي لَامِعَةِ الْعُيُونِ عَلَانِيَتِي وَتُقَبِّحَ فِيمَا أُبْطِنُ لَكَ سِرِّيَّتِي مُحَافِظًا عَلَيَّ رِثَاءِ النَّاسِ مِنْ نَفْسِي بِجَمِيعِ مَا أَنْتَ مُطَّلِعٌ عَلَيْهِ مِنِّي فَأَبْدِي لِلنَّاسِ حُسْنَ ظَاهِرِي وَأَفْضِي إِلَيْكَ بِسُوءِ عَمَلِي تَقَرُّبًا إِلَيَّ عِبَادًا وَتَبَاعُدًا مِنْ مَرَضَاتِكَ؛ خدایا به تو پناه می‌برم که ظاهر من در برابر دیده‌ها نیکو و درونم در آنچه که از تو پنهان می‌دارم زشت باشد، و بخواهم با اعمال و رفتاری که تو از آن آگاهی توجه مردم را به خود جلب نمایم، و چهره ظاهرم را زیبا نشان داده با اعمال نادرستی که درونم را زشت کرده به سوی تو آیم، تا به بندگان نزدیک و از خوشنودی تو دور گردم» (موسوی، ۱۴۲۵، ۲۷۶-۵۲۴).

اصل دوم: صداقت

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ؛ مؤمنان واقعی تنها کسانی هستند که به خدا و رسولش ایمان آورده‌اند، سپس هرگز شک و تردیدی به خود راه نداده و با اموال و جانهای خود در راه خدا جهاد کرده‌اند؛ آنها راستگویند» (حجرات، ۱۵).

جدول ۳: استنتاج اصل دوم یکپارچگی شخصی

هدف تربیتی	مطابق دیدگاه اسلامی شایسته است انسان برای نیل به یکپارچگی شخصی، صداقت داشته باشد
گزاره واقع‌نگر مبنایی	صداقت انسان در گرو آن است که انسان به درستی ایمان به خدا و پیامبر شک ننموده و مال و جانش را در راه آن باور و عقیده تقدیم کند
گزاره هنجاری	انسان یکپارچه باید تحت لوای ایمان به خدا و پیامبرش صداقت خود را با بذل مال و جانش نشان دهد

تبیین اصل: صداقت و راستگویی از بزرگترین فضایل اخلاقی است و از اعمال نیک و پسندیده انسانی بوده که در تعالیم و آموزه‌های دینی جایگاه ویژه دارد و در قرآن و روایات فراوان به آن سفارش شده است. اسلام دین دعوت به فطرت انسانی است و فطرت پاک انسان ایجاب می‌کند که انسان سالم و متعادل، دل و زبانش یک‌سو و هماهنگ باشد. انسان صادق و راستگو به کسی گفته می‌شود که ظاهر و باطنش یکی باشد و آنچه را باور دارد بر زبان جاری کند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره می‌فرماید: «لَا يَسْتَقِيمُ إِيْمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ وَ لَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ؛ ایمان بنده‌ای به درستی نمی‌گراید تا قلبش درست شود، و قلبش درست نمی‌شود تا زبانش درست (و راستگو) شود» (نوری طبرسی، ۱۳۶۸، ج ۹، ص ۳۱). صداقت و راستگویی در گفتار و عمل، انسان را محبوب و منبع اعتماد برای مردم می‌سازد. این در حالی است که دروغ و ریا فرد را پیش خدا و جامعه بی‌اعتبار می‌کند و باعث فروپاشی روابط اجتماعی می‌شود و افراد نسبت به هم بی‌اعتماد خواهند شد. بنابراین در صورت وجود نداشتن صداقت در میان مردم جامعه، روابط دوستی محکم و پایدار وجود نخواهد داشت و زمانی که هیچ یک از افراد در انجام اعمال خود صداقت نداشته باشند فساد افزایش پیدا می‌کند.

اصل سوم: فضیلت‌مندی

جدول ۴: استنتاج اصل سوم یکپارچگی شخصی

هدف تربیتی	مطابق دیدگاه اسلامی شایسته و بایسته است انسان یکپارچه، فضیلت‌مند باشد
گزاره واقع‌نگر مبنایی	فضیلت‌مندی انسان در گرو آن است که شخصیت اخلاقی داشته باشد و به مجموعه فضایل اخلاقی مانند عدالت، اعتماد و انصاف متصف باشد
گزاره هنجاری	انسان برای رسیدن به یکپارچگی باید اخلاق‌مدار باشد و شخصیت اخلاقی داشته باشد و به مجموعه فضایل اخلاقی مانند عدالت، اعتماد و انصاف متصف باشد

تبیین اصل: فضیلت‌مند بودن انسان به معنای داشتن و عمل به فضایل و ارزش‌های خوب و اخلاقی است که در همه جوانب زندگی انسان اهمیت دارند. فضایل می‌توانند شامل مواردی مانند انصاف، صداقت، بخشش، استقامت، اعتدال، اعتماد به نفس، تواضع،

وعده‌های خود مطمئن باشند و زمانی که تصمیمی می‌گیرند به تصمیم خود احترام بگذارند و دچار تزلزل نشوند و سعی نکنند آن را تغییر دهند. این ثبات و استواری در رفتار می‌تواند در حوزه‌های مختلف مانند روابط شخصی، کاری، مسئولیت‌پذیری، اخلاقی و دینی مشاهده شود. ثبات در رفتار نه تنها به اشخاص کمک می‌کند تا به تعهدات و قول‌های خود عمل کنند بلکه اعتماد و قدرت روابط اجتماعی را نیز تقویت می‌کند. زیرا وقتی که فرد در رفتار خود ثابت است، سایر افراد نیز به او اعتماد کرده و در روابط به او اطمینان دارند.

اصل ششم: تعهد (وفای به عهد و پیمان = قول)

«وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا وَبِهِ عَهْدٌ (خود) وفا کنید، که از عهد سؤال می‌شود» (اسراء، ۳۴)؛ «وَالْمُؤْفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَ هَمَّجِنِينَ» کسانی هستند که وقتی عهدی بستند به عهد خود وفا می‌کنند» (بقره، ۱۷۷).

جدول ۷: استنتاج اصل ششم یکپارچگی شخصی

هدف تربیتی	مطابق دیدگاه اسلامی شایسته است که انسان یکپارچگی، به قول و عهد خود وفا کند
گزاره واقع‌نگر مبنایی	وفای به عهد و پیمان متضمن تقید عملی است
گزاره هنجاری	انسان یکپارچه باید تعهد و تقید عملی به عهد و پیمان داشته باشد

تبیین اصل: تعهد از عالی‌ترین فضائل اخلاقی و نشانه پاکی سرشت و سلامتی طبع است. اسلام نسبت به تعهد اهمیت کم نظیری قائل شده است. تعهد یعنی وقتی ما به چیزی متعهد می‌شویم، به وعده‌ها یا وظایفی که به خودمان یا دیگران داده‌ایم، پایبند می‌شویم. به عبارت دیگر وقتی تعهد می‌کنیم، معنای آن این است که وعده داده شده یا وظیفه‌ای که بر عهده گرفته‌ایم را به موقع و به دقت انجام می‌دهیم. تعهد نشان از مسئولیت‌پذیری و صداقت است. وقتی که ما به تعهداتمان پایبند باشیم، دیگران می‌توانند به ما اعتماد کنند. تعهد عامل اطمینان مردم به همدیگر است زیرا هیچ اجتماعی بدون آن، سروسامان نخواهد یافت. قرآن کریم در این باره فرموده: «مومنین کسانی هستند که امانت‌ها و عهدهایی را که می‌بندند مراعات می‌کنند» (مومنین، ۸)؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید به عهدهای خود وفا کنید» (مائده، ۱)؛ «آری، کسی که به پیمان خود وفا کند و پرهیزگاری پیشه نماید، (خدا او را دوست می‌دارد؛ زیرا) خداوند پرهیزگاران را دوست دارد» (مومنین، ۷۶). همچنین به خاطر اهمیت فوق‌العاده‌ای که تعهد دارد در تعلیمات اسلامی آمده است: هر کس بخواهد به دیگری وعده‌ای بدهد باید در موقع دادن وعده، قدرت خود را ارزیابی کند که آیا می‌تواند به وعده‌ای که می‌دهد، وفا کند یا نه و در صورتی که توانایی ندارد، وعده ندهد^۴ (تمیمی الآمدی، ۱۴۱۰: ۲۸-۷۴۳).

اصل هفتم: هماهنگی ظاهر و باطن

«لِكُلِّ ظَاهِرٍ بَاطِنٌ عَلَىٰ مِثَالِهِ فَمَنْ ظَابَّ ظَاهِرُهُ طَابَّ بَاطِنُهُ وَ مَا خَبَتْ ظَاهِرُهُ خَبَتْ بَاطِنُهُ؛ برای هر ظاهری باطنی همانند ظاهر هست. پس هر که ظاهرش پاک باشد باطنش نیز پاک است و هر چه ظاهرش پلید است، باطنش نیز پلید است» (موسوی، ۱۴۲۵، ص ۲۱۶)؛ «مَنْ حَسَنَتْ سَرِيرَتُهُ حَسَنَتْ عَلَانِيَتُهُ؛ هر کس درونش نیکو باشد، ظاهرش نیز نیکو می‌گردد» (تمیمی الآمدی، ۱۴۱۰، ص ۳۸۱-۵۹۲).

جدول ۸: استنتاج اصل هفتم یکپارچگی شخصی

هدف تربیتی	مطابق دیدگاه اسلامی شایسته است که انسان برای نیل به یکپارچگی، ظاهر و باطنی هماهنگ داشته باشد
گزاره واقع‌نگر مبنایی	هماهنگی ظاهر و باطن مستلزم آن است که از ظاهرسازی، تملق و چاپلوسی دوری کند
گزاره هنجاری	انسان برای آنکه یکپارچه باشد باید بی‌ریا و صادق باشد و از تملق، ظاهرسازی و چاپلوسی دوری کند

۱. وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

۲. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ

۳. بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

۴. لَا تَعِدْ بِمَا تَعَجُّزٌ عَنِ الْوَفَاءِ بِهِ

تبیین اصل: باطن هرکس بخشی از وجود اوست که خصلت‌های او در آن شکل می‌گیرند؛ چه بد و چه خوب. اگر باطن انسان پرورشگاه خصلت‌های بد همچون غیبت، دروغ، تهمت و... باشد، فضای آن را تیره و تاریک خواهد کرد. کم‌کم این خصلت‌های ناپسند در روح و روان تأثیر خواهد گذاشت و در ظاهر نمایان خواهد شد.

اگر کسی در باطن، خصلت ناپسند سوءظن داشته باشد، همان‌طور که این خصلت، فکر و اندیشه او را تاریک می‌کند، در سخنانش نیز ظاهر می‌شود و در کار دیگران تجسس می‌کند و یا به آنها تهمت می‌زند؛ بنابراین اگر خصلتی در باطن انسان باشد در ظاهر هم نمایان خواهد شد حال اگر این خصائل، خداپسندانه و نیکو باشد، عمل انسان هم نیکو خواهد بود و در ظاهر هم به خوبی جلوه خواهد کرد. مثلاً خصلت خیرخواهی اگر در باطن فردی قرار گیرد کم‌کم در ظاهرش نمایان می‌شود و دیگران هم او را فردی خیرخواه می‌نامند چرا که ظاهر کارهایش خیرخواهانه است و به باطن خوب و خیرخواهانه‌اش پی خواهند برد. برای داشتن ظاهر و باطنی هماهنگ، افراد باید: ۱. به ضررهای دنیوی و اخروی دورویی، دروغ، نفاق و ریا توجه داشته باشند؛ ۲. از دوستان ناسالم و مجالس گناه دوری کنند و با دوستان سالم معاشرت داشته باشند؛ ۳. به آثار مثبت صداقت و اخلاص توجه کنند (از جمله: محبوب خداوند و خلق خدا شدن، زیاد شدن دوستان، دور شدن افراد بد از انسان)؛ ۴. با موعظه و همنشینی با صالحان غفلت‌زدایی کنند تا وسوسه‌های شیطان در آنها اثر نگذارند؛ ۵. به مال مردم طمع نداشته باشند و به داشته‌های خود قناعت کنند؛ ۶. رضایت خدا را بر رضایت خلق او ترجیح دهند؛ ۷. انسان اگر خود واقعی و پاک خود را بشناسد به مرحله‌ای می‌رسد که ظاهر و باطنش یکی می‌شود و اصلاً دوست ندارد که دورو باشد. هماهنگی ظاهر و باطن انسان می‌تواند به ما کمک کند تا شخصیت و ویژگی‌های روانی و شناختی افراد را بهتر درک کنیم. همچنین در تعاملات اجتماعی، هماهنگی بین ظاهر و باطن می‌تواند نقش مهمی در برقراری ارتباط‌های موثر و قوی با افراد داشته باشد و احساس اعتماد را افزایش می‌دهد.

اصل هشتم: همسویی گفتار و عمل

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ أَي كَسَانِي كِه اِيْمَانِ آوْرْدِه اِيْد! چْرَا سَخْنِي مِي كُوِيْد كِه عَمَلِ نَمِي كِنِيْد؟!» (صف، ۲).

جدول ۹: استنتاج اصل هشتم یکپارچگی شخصی

هدف تربیتی	مطابق دیدگاه اسلامی شایسته است که انسان برای نیل به یکپارچگی، گفتار و عملی همسو داشته باشد
گزاره واقع‌نگر مبنایی	همسویی گفتار و عمل در گرو آن است که شخص اهل عمل باشد و به آنچه به زبان می‌آورد عمل کند
گزاره هنجاری	انسان برای آنکه یکپارچه باشد باید یکدل و یک‌رنگ باشد و به آنچه می‌گوید عمل کند

تبیین اصل: هماهنگی بین اعمال و گفتار مورد تأیید اسلام است. همسویی گفتار و عمل و یکپارچگی نیت و عمل، منجر به تبلور و تولد انسان صادق می‌شود. افراد صدیق به تعبیر قرآنی کسانی هستند که بین گفتار و عمل‌شان هماهنگی وجود دارد. هماهنگی گفتار و عمل انسان به معنای همخوانی و تطابق بین آنچه که یک فرد می‌گوید و آنچه که در عمل انجام می‌دهد، است. معمولاً در ارتباطات انسانی یکی از عوامل اصلی موفقیت و اعتمادساز بودن فرد، هماهنگی میان گفتار و عمل اوست. وقتی که یک فرد بازدهی بالا را در کار خود ادعا می‌کند اما عملکرد ضعیفی دارد، هماهنگی گفتار و عمل وجود ندارد و اعتماد افراد به این فرد کاهش می‌یابد. بنابراین برای داشتن هماهنگی گفتار و عمل، افراد باید وفادار به آنچه که می‌گویند، باشند و به آن عمل کنند. از منظر قرآن، انسان یکپارچه انسانی است که به آنچه می‌گوید عمل کرده و تناقضی بین سخن او با عمل و رفتارش نیست. و باید در همه حال جانب احتیاط را رعایت کند که از هماهنگی و وحدت شخصیت در گفتار و رفتار (سخن و عمل) برخوردار باشد (تجملیان، باقری، افشانی و وزیر، ۱۴۰۲، ص ۶۳).

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در منابع اسلامی، هدف غایی انسان آن است که بتواند در مسیر تقرب به خداوند گام بردارد. مسیر تقرب الهی، نیازمند ایجاد یکپارچگی شخصی یعنی سازگاری و هماهنگی میان ساحات درونی و بیرونی انسان است. در این پژوهش تلاش شد تا الگوی مفهومی یکپارچگی شخصی در انسان (با تأکید بر استنتاج اصول تربیتی) براساس کتاب قرآن و روایات صورت‌بندی و ارائه شود.

طبق اصول تربیتی استنتاج شده، ایجاد یکپارچگی شخصی در انسان سبب می‌شود او اعمال و باورهای ناسازگار خود را که با معیارهای الهی مغایر هستند تشخیص داده و با سعی و تلاش خود در مسیر قرب به خداوند حرکت کند. تا زمانی که ساحات درونی (عقاید و باورها، عواطف و احساسات و هیجانات، خواسته‌ها و اراده) و بیرونی (گفتار و کردار) انسان با هم مطابقت و سازگاری نداشته باشند نمی‌تواند در مسیر حق گام بردارد. انسان یکپارچه در منابع اسلامی به عنوان موجودی صادق و یکرو شناخته شده است و دارای ظاهر و باطنی هماهنگ است که قادر است با انتخاب خود یکپارچگی را در خود رقم بزند. همچنین مطابق قرآن و روایات، انسان یکپارچه باید به عهد و پیمان خود وفادار باشد، فضیلت مند باشد و در رفتار خود ثبات داشته باشد. انسان با اعتقاد به معاد و خداوند در می‌یابد که خدا شاهد و ناظر اعمال اوست و ضرورت دارد که با به کارگیری ابزارهای کسب معرفت (عقل) و همچنین تعقل در قرآن شناخت لازم را به دست آورده و بتواند راه درست را تشخیص دهد و در جهت رشد و تعالی خویش بکوشد. در این مقاله تلاش شده است که در استنتاج اصول تربیتی یکپارچگی شخصی از نوعی قیاس عملی استفاده شود. به همین منظور، آن دسته از آیات و روایاتی که با موضوع متناسب بودند، انتخاب شدند. پیامد این تلاش روشمند، استنتاج ۸ اصل تربیتی به شرح زیر است: یکرو بودن، صداقت، فضیلت مندی، ثبات در رفتار، پایبندی به باورها و ارزش‌ها، تعهد، هماهنگی ظاهر و باطن، همسویی گفتار و عمل.

مطالعه پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد پژوهشی که به طور اختصاصی به موضوع یکپارچگی شخصی و استنتاج اصول تربیتی آن پرداخته باشد، انجام نشده است. و مقایسه نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که این پژوهش با مطالعه سوریادی، فانلا نیسا و تاتی سومیاتی (۲۰۱۶) همسو است چرا که در هر دو پژوهش، یکپارچگی به عنوان هماهنگی و سازگاری بین ساحات درونی و بیرونی تعریف شده است. در حالی که در دیگر پژوهش‌ها تنها به تاثیر متقابل ظاهر و باطن اشاره شده است. مطابق با نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود که:

از آنجایی که یکپارچگی با عاملیت انسانی صورت می‌گیرد و مسئولیت آن با انسان است پیشنهاد می‌شود آموزش‌هایی با تمرکز بر اعتلای حس مسئولیت و مسئولیت‌پذیری برای متریان تدوین و اجرا شود.

به منظور ایجاد یکپارچگی شخصی در متریان باید ابتدا آنها را نسبت به پیامدهای نامطلوب عدم یکپارچگی شخصی آگاه کرد. این آگاهی دادن نیازمند آن است که انسان از روحیه‌پذیرندگی برخوردار باشند. از این رو پیشنهاد می‌شود در آموزش‌هایی که به متریان ارائه می‌شود از هرگونه تحمیل و زور پرهیز شود.

منابع

۱. قرآن کریم (۱۳۹۱). ترجمه: ابوالفضل بهرام‌پور. قم: آوای قرآن.
۲. اعلمی، زهرا (۱۳۹۶). «مفاهیم شخصیت از دیدگاه اسلام». مطالعات دین پژوهی. سال ۱، ش ۲، ۴۷-۵۹.
۳. بشیری، ابوالقاسم (۱۳۹۶). «نقش ایمان در سلامت روانی و شکل‌گیری شخصیت سالم براساس متون دینی و روان‌شناسی». پژوهش‌نامه روان‌شناسی اسلامی. سال ۳، ش ۷، ۵۹-۸۱.
۴. باقری، خسرو (۱۳۹۶). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی. جلد اول، چاپ چهل و دوم. تهران: موسسه فرهنگی مدرسه برهان.
۵. باقری، خسرو (۱۳۸۹). درآمدی بر فلسفه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران. جلد اول، چاپ اول. تهران: علمی و فرهنگی.
۶. باقری، خسرو و خسروی، زهره (۱۳۸۷). «راهنمای درونی کردن ارزش‌های اخلاقی از طریق برنامه درسی». فصل‌نامه مطالعات برنامه درسی. سال ۲، ش ۸، ۱۰۵-۸۱.
۷. تجملیان، حمیده؛ باقری، خسرو؛ افشانی، سیدعلیرضا و وزیر، سعید (۱۴۰۲). «ابعاد خردمندی از دیدگاه قرآن کریم و اصول تربیتی منتج از آن». نشریه علمی پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی. سال ۳۱، ش ۶۱، ۵۱-۸۲.
۸. تمیمی‌آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۴۱۰ق). غررالحکم و دررالکلم. چاپ دوم. قم: دارالکتب الاسلامی.
۹. حسینی، بی‌بی زهرا، عاصی‌مذنب، ابوالقاسم، فلاح، محمدحسین و فیروزی، نعمت‌الله (۱۴۰۰). «شخصیت انسان و یکپارچگی آن بر مدار توحید یافتگی مبتنی بر معارف قرآنی و روایی». نشریه اسلام و سلامت. سال ۶، ش ۲، ۱۰۷-۹۹.
۱۰. خداپرست، امیرحسین (۱۳۹۷). باور دینی و فضیلت فکری: تحول اخلاق باور دینی در تعامل با معرفت‌شناسی فضیلت‌گرایانه زکزیسکی. چاپ اول. تهران: هرمس.
۱۱. رشیدی، شیرین، کشاورز، سوسن، بهشتی، سعید و صالحی، اکبر (۱۳۹۶). «ارائه الگوی نظری تربیت عقلانی جهت نظام آموزش و پرورش رسمی و عمومی براساس مبانی معرفت‌شناختی قرآن کریم». مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی. ش ۲، ۳۶-۷.
۱۲. علی‌پور، صدرا؛ اسمعیلی، مریم و شیرینی، راضیه (۱۳۹۸). «بررسی تعامل ظاهر و باطن بر ترکیه نفس از بعد روان‌شناسی و قرآن». مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد. سال ۶۲ (ویژه روانشناسی). ۴۸۲-۴۶۸.
۱۳. علی‌پور، صدرا و اسمعیلی زمان‌آباد، مریم (۱۳۹۷). «روش تربیتی تلقین به نفس و تأثیر آن روی باطن انسان از دیدگاه آیات قرآن». فصلنامه علمی پژوهشی قرآن و طب. سال ۳، ش ۳، ۱۶۳-۱۵۵.
۱۴. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ق). الکافی. چاپ چهارم. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۵. ملکیان، مصطفی (۱۴۰۰). عمر دوباره: درس گفتارهای در باب اخلاق کاربردی. چاپ چهاردهم. تهران: نشرشور.
۱۶. موسوی، محمد رضی بن حسن (۱۴۲۵ق). نهج البلاغه. بیروت: دارالکتب البنانی.
۱۷. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). بحارالانوار. چاپ دوم. بیروت: موسسه الوفاء.
۱۸. نوری طبرسی، حسین (۱۳۶۸). مستدرک الوسائل. چاپ سعید. قم: موسسه آل‌البیت (ع).
19. Archer, A. (2017). Integrity and the Value of an Integrated Self. *The Journal of Value Inquiry*, 51(3), 435-454.
20. Suryadi, B., Faela Nisa, Y., & Tati Sumiati, N. (2016). *Development of personal integrity scale: construct validity*, 1-12.